

Notatki

Notes

Pierwsze współczesne stwierdzenie łuskowca *Pinicola enucleator* na Śląsku

The first record of Pine Grosbeak *Pinicola enucleator* in Silesia
in present days

Dnia 15 I 2007 roku, w trakcie prowadzenia liczeń zimujących ptaków wodnych w Lesie Miechowickim w Bytomiu (woj. śląskie), zaobserwowałem samca łuskowca *Pinicola enucleator* w wieku *subadultus*.

Ptaka zlokalizowałem na podstawie głośnego, nieznanego mi śpiewu, dochodzącego z drzew obficie porośniętych jemiolą. Gdy zbliżyłem się do źródła dźwięku zauważyłem ptaka, który zerwał się do lotu, a następnie usiadł w koronie buka odległego o około 50 metrów, gdzie potem dłużej go obserwowałem. Najbliższa odległość od siedzącego ptaka wynosiła ok. 10–15 m, kiedy stałem bezpośrednio pod nim. Po mniej więcej trzech minutach obserwacji ptak odleciał w głąb lasu. Pomimo poszukiwań zarówno tego samego dnia, jak i dnia następnego, nie udało się go ponownie znaleźć.

W locie, zarówno pod względem wielkości, jak i sylwetki obserwowany osobnik kojarzył mi się z drozdem (śpiewakiem *Turdus philomelos* lub drożdżikiem *T. iliacus*). Podczas spoczynku wyróżniała go duża głowa oraz pękaty korpus w charakterystycznej, poziomej pozycji.

Boki ciała, pierś oraz plecy upierzone były w kolorze brązowym, natomiast w oczy rzucało się przede wszystkim różowoczerwone ubarwienie kupra, pokryw nadogonowych oraz głowy. Skrzydła były czarne z wyraźnie widocznym szerokim, białym zakończeniem dużych pokryw. Podobnego wzoru na średnich pokrywach nie zauważyłem. Z bliższej odległości udało mi się dobrze przyjrzeć jedynie głowie ptaka. Dziób był mocny, grubawy, bez skrzywienia obu szczęk charakterystycznego dla krzyżodziobów (*Loxia* spp.). Spostrzegłem także czarne zabarwienie piór w okolicach szczęki.

Śpiew słyszałem tylko na początku, gdy ptaka jeszcze nie dostrzegłem. Był to głośny, trelujący, fletowy dźwięk powtarzany z dużą częstotliwością w jednej zwrotce. Brzmiało to jak *tiulililililili*, następnie kilkanaście – kilkadziesiąt sekund przerwy i śpiew był ponawiany. Zanim zobaczyłem ptaka, śpiew ten kojarzył mi się z nietypową, przedłużoną i nieco przyspieszoną pierwszą zwrotką śpiewu drożdżika. Gdy ptak odlatywał słyszałem również głosy kontaktowe, podobne do tych wydawanych przez krzyżodzioba świerkowego *Loxia curvirostra*. Były jednak krótsze i bardziej miękkie w tonacji.

Ptaka oznaczyłem wstępnie jako niedorosłego samca łuskowca. Posiadana literatura, nagrania głosów oraz konsultacje z bardziej doświadczonymi ornitologami dodatkowo przekonały mnie o słuszności oznaczenia. Obserwacja uzyskała akceptację Komisji Faunistycznej.

Łuskowiec jest gatunkiem gniazdującym w strefie północnej tajgi. Zasięg jego występowania rozciąga się od Półwyspu Skandynawskiego wąskim pasem na wschód aż po wybrzeża Oceanu Spokojnego na Kamczatce i Sachalinie. Występuje również na kontynencie północno-amerykańskim w północnej Kanadzie. W Europie jego populację uważa się za stabilną, a jedynie w Finlandii odnotowano spadek liczebności. Populacja gniazdująca w Europie oceniana jest na 110–290 tys. par lęgowych, choć ocena dla Rosji jest mocno szacunkowa. Liczniej łuskowiec gniazduje w Finlandii (5–20 tys. par) i Szwecji (3–15 tys. par) (BirdLife International 2004). Jest gatunkiem osiadłym, jednakże co kilka lat podejmuje wędrówki dalej na południe, w postaci mniej lub bardziej wyraźnie zaznaczonych nalotów.

Pierwsze wzmianki o pojawach łuskowca w Polsce sięgają XIX w., kiedy to inwazje tego gatunku zanotowano w 21 sezonach (Tomiałojć 1990). W pierwszej połowie XX wieku naloty nie były już tak liczne i ograniczały się zwykle do rejonów wybrzeża i wschodnich Mazur. W okresie powojennym obserwowano go zaledwie 10-krotnie: w Wielkopolsce (1990, 1990, 2006), na Mazowszu (1962, 1984), w Łódzkiem (1977), Pomorskiem (1986), Świętokrzyskiem (1992), na Podlasiu (1972) i Lubelszczyźnie (1998) (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2004, 2007). Opisywana obserwacja jest więc 11 współczesnym stwierdzeniem łuskowca w Polsce oraz pierwszym na Śląsku od roku 1924.

Zastanawiający jest fakt, że ostatnia inwazja łuskowców w sezonie 2004/2005, która objęła wiele krajów zachodniej Europy (w tym Niemcy i Danię), nie znalazła żadnego odzwierciedlenia w obserwacjach na terenie naszego kraju (Pennington i Meek 2006, Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2005, 2006, www.dutchbirding.nl, www.netfugl.dk, www.club300.de).

Na Śląsku w XIX wieku łuskowiec pojawiał się w dużych inwazjach występujących z częstotliwością mniej więcej co dziesięć lat, ale w kolejnym stuleciu stwierdzono go zaledwie dwukrotnie: 16–26 XII 1923 roku oraz 18 I 1924 roku w Opolu, chociaż uznano te obserwacje za niepewne (Dyrz i in. 1991).

Pierwszy łuskowiec obserwowany na terenie Śląska w czasach powojennych (12 VII 2001, Pielgrzymów, gm. Głubczyce, woj. opolskie) został uznany przez Komisję Faunistyczną za możliwego uciekiniera z niewoli, głównie ze względu na nietypową dla gatunku datę obserwacji (Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2002). Ciekawe w tym kontekście wydaje się stwierdzenie dorosłego łuskowca w okresie 19 V – 2 VI 2001 roku w czeskiej części Karkonoszy, które czeska Komisja Faunistyczna (Faunistická Komise ČSO) uznała za pojaw naturalny i zakwalifikowała do kat. A (Vavřík 2002).

Podziękowania

Serdecznie dziękuję Łukaszowi Ławickiemu za cenne uwagi do pierwszej wersji tekstu.

Summary

On 15th January 2007 a subadult male of Pine Grosbeak was recorded in the Miechowice Forest near Bytom (Silesian voivodship, Southern Poland). It is the first record of this species in area of Silesia since 1924. The record was accepted by the Polish Avifaunistic Commission.

Literatura

- BirdLife International 2004. Birds in Europe, population estimates, trends and conservation status. *BirdLife Conserv. Ser.* 12: I-XXIV, 1-374.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2002. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2001. *Notatki orn.* 43: 177-195.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2004. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2003. *Notatki orn.* 45: 169-194.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2004. *Notatki orn.* 46: 157-178.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2006. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2005. *Notatki orn.* 47: 97-124.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2007. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2006. *Notatki orn.* 48: 107-136.
- Pennington M. G., Meek E.R. 2006. The 'Northern Bullfinch' invasion of Autumn 2004. *Br. Birds* 99: 2-24.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”, Wrocław.
- Vavřík M. 2002. Zpráva Faunistické Komise ČSO za období 1999-2001. *Zprávy česk. Spol. orn.* 55: 3-16.

Szymon Beuch

ul. Nickla 27/6, 41-923 Bytom, e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Pierwsze stwierdzenie mewy cienkodziobej *Larus genei* w województwie śląskim

The first record of Slender-billed Gull *Larus genei*
in Silesian voivodship

W dniu 30 VIII 2011 roku podczas prowadzenia obserwacji ptaków na stawach hodowlanych w Okołowicach, gm. Koniecpol, powiat częstochowski, obserwowałem młodocianą mewę cienkodziobą *Larus genei*. Ptaka zauważyłem w stadzie śmieszek *Larus ridibundus*. W trakcie obserwacji trwającej około 5 minut, w dobrych warunkach atmosferycznych, mewa cienkodzioba spłoszyła się wraz ze śmieszkami i odleciała w kierunku południowym po czym zniknęła z pola widzenia.